

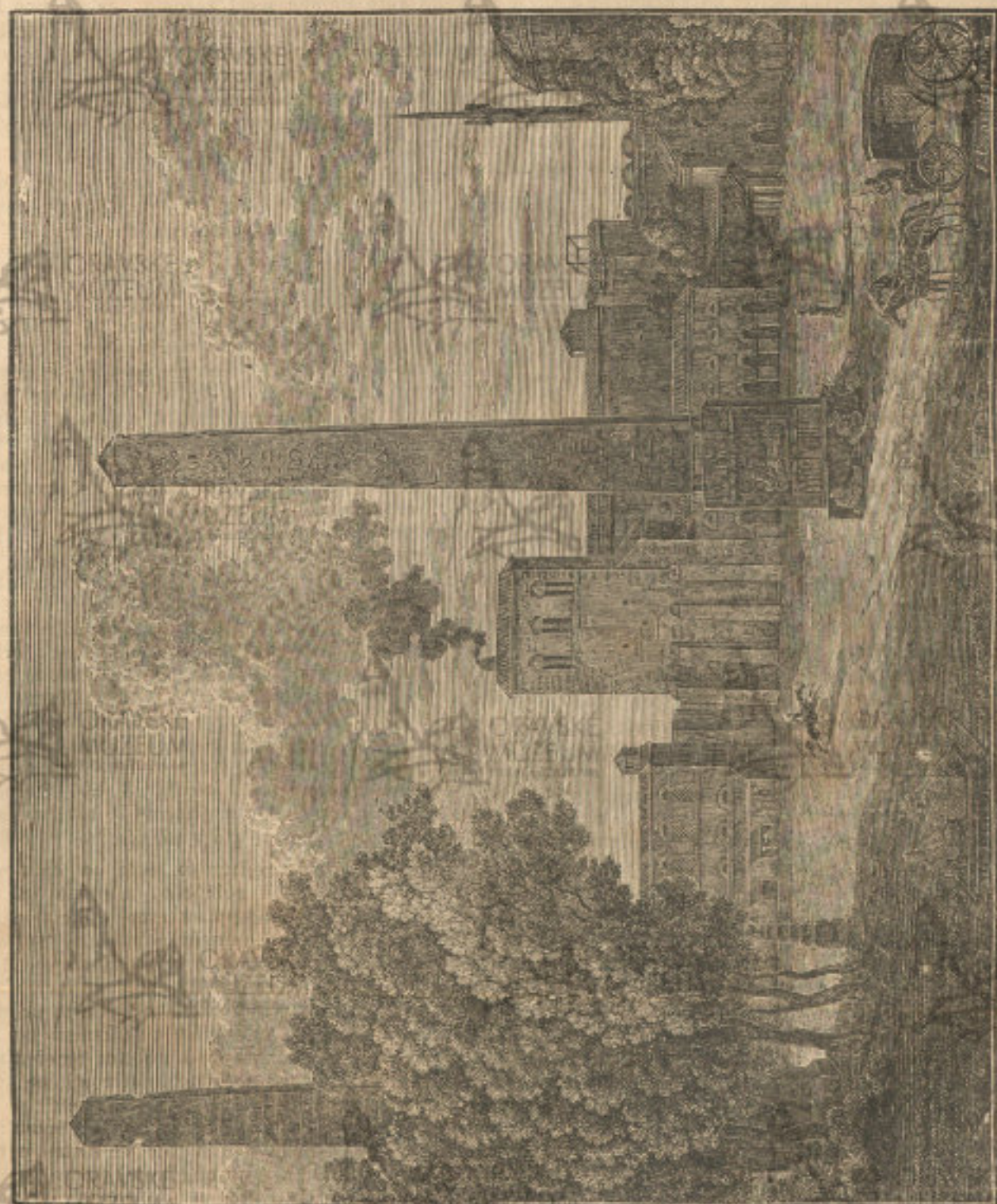
S w ě t o z o r,

A nehlaciněgšij spis obrázkowj k rozšijřenj užitečnych známostj
pro Čechy, Morawany a Slováky.

Číslo 50.

Wychází každou sobotu.

1854.

(Prostranina Afmeidan w Constantinopoli)

Prostranina Atmeydan w Konstantinopoli.

Konstantinopol (Carigrad) světoznámé, nesmírné hlavní město turecké říše, nádherné sídlo velmocného žoldána, rozkládá své mohutné auby na nezájživlém konci pevné evropské země, na okraji z jedné strany mořem Marmora, z druhé konstantinopolskou ažinou zplazeném, a má polohu, která již od přírody pro vystavení světovládce a obchodního města vzpůsobena jest. Město samé, přenáše heras mezi dvěma mořema se rozkládající, vyhlídku na protější břehy Asie, na dardanelské zámky, pak nejkrásnější a nevhodnější přístav ve světě, který již od starých národů žlutým byzantským rohem nazýván býval, toto pronesené zdání omluví a potvrdí. Konstantinopol jest jako Rím na sedmi pahorcích vystavený, pročez zdaleka jako nesmírný amfiteater před zasnaucejma zrakoma bližších se cestovatelů rozkládá. Všickni tu též vyprávějí se srovnávají, že tato poloha nad mřtu magestátní a malebný pohled města dobývá. Široké fraginy na evropské i asijské straně ohražené jsou mocnými horami. Pro pahorky z roviny vystupující zdají se domy v řadách jako jeden nad druhým postaveny býti, mezi nimi vypínají cipřiskové své temnozelené špičky, a tiché téžkomyslné háje na místech věčného odpočinku opodál města ležedes se vystupující různí se welice od živého obrazu hluchého, lidnatého města. Je tomu u představení moře a přístavu tisíce lodí a řížagíjemi se lodičkami posety, neobčejně podoby tureckých mešetů (chrámů) s gich přewyšskými střihlými minarety (věžmi), po březích u přístavu matenici lidstva w neobčejněm východním frogi, a zagisté wyznáme, že nic plwabnějšího nad tento pohled býti nemůže. Však omámující krása zewnitřního pohledu toho města poznenáhla se tratí, a jeho mocný důraz welmi oslabne, jak mile do něho wtročíme, kde ústí, křivé ulice, nuzné dřevěné domy bez oken, špiná, nečistota a špatná oblíba w budovách wesměš storo na každý krok se gewí. Z nádherná, weliká stavení mnoho tratí, že wšude na nich rownoměrná gednota, dobrý rozměr a pořádek se pohřešuje. W celém městě takové nesmírné rozsírnosti nenalezáme ni gednu krásnou a znamenitou prostraninu, gediná z nich Atmeydan nazwaná důležitými historickými památkami a znamenitými budovami nad jiné wyniká. Za času tureckého císařství byla gejdjrnau čili repdjrnau (Hippodromem), a při slavných úpravách držíwali se na ni gídy o závod. Zde se sgednotila newětší swostnost a nádhernost sídelního města císařů tureckých; wšak mramorové slaupený, wýtečné kowové sochy, mramorové dlabby a stupně a jiné znamenité okrašly bud ob Benátčanů, město pod svým božetem Danolau opanowawšich, odňaty byly, bud při dobytí města Mohammedem II., wzelem žárjich Turkůw docela na zmar přišly. Benátčané wžali tehdy z této prostraniny také ony čtyry světoznámé hřebce sebau, genž posud na prádeli chrámu spateho Marka w Benátkách jsou postaveni (viz Swětózora čísto 10. str. 753); Turci pak později upotřebili pozůstalé mramorové slaupy a stupně k okrášlení svých paláců, a vystawením Achmetowa mešetu a gichými budovami tuto prostraninu tak zaujili, že po dneš gen 250 kroků zdělí a 150 kroků zšíří má. Nasse wyobrazení wzato jest širší stranou od mešetu Achmetowa. Na pravo spatřuje se býš mešetu Sofie (newádhernější to budow w celém Kon-

stantinopoli, která císařem Justiniánem gakožto křesť. sw. Sofie wystawena byla), w pozadí widíme maršstale žoldánsté, archiv Desterdara (newwěššího pokladnice), kancelár Rissandši Passiho, kde geho píšáci kreslením Tughry (císařského znaku) na firmanty (císařské rozkazy a plnomocenství) se zaměstnávají; pak loží hudebníků při slavnostech a dwor. stých úpravách. Na této prostranině stojí také bláznowná (z bývalého paláce tureckého Quastora zřízená), stavení to Turkům poswátne, ponewadž bláznů za miláčky svého proroka drží, a žádneho letake gíu na pomoc nepřipauštější. Mešet Achmetůw též na této prostranině stojí byl r. 1610 žoldánem Achmetem I. wystawěn. Tento tak byl žábošiw doščením svého díla, že w každý pátek sám po celau hodinu pracowával i dělškým mzdu platíwal, a náklad na tuto stavbu wedl takow, že ho pro každý lámen tři aspry (as 1 1/4 fr.) stál. Šest střihlých, trognášobnými pawlačky kolem obtočených minaretů wypíná se na znamení gich důstognošti kolem gich plošké bány, a před wchodem rozprostírá se krásně předdworí s mramorowau podlahau, wodomety a chodbami s mramorowým slaupením.

Z pomníškůw tureckého umění, genž za času tureckých císařůw tuto prostraninu krásili, pozůstaly genom tři rozličné slaupy, totiž: 1) egyptické obelisk z gednogo žulowého kusu zdelany, zwýšš 60 str. a na svých čtyřech stranách polowýwššenými hieroglyfy (t. staroegyptickými nečetnými nápisy) poznamenany. Císař Theodosius geg z Thebu w Egyptě sem přenesti, a pomoci kemešného ústrogi we 32ti dnech znovu postawiti dal. Na polowýwšších obrazech na podstáwku spatřuji se wšeligať děginy a také císař, jak na trůnu sedě gíždě o závod přitomen jest. Turecké a latinské nápisy gíž časem jsou setřeny, a také na špičce toho obelisku býwala weliká laule z kowu; 2) u prostred závodu (Hippodromu) stály před časů krásný slaupowé a wýtečné sochy, z nichžto gen gedný hadowý slaup pozůstal, který pro někdy Apollinůw trinozný w Delphu nesl. Stává se tří w sebe ztočených hadů, který nahore s hlavami nahnutými slaupowé ohlawi (kapitale) působí. Když r. 1453 Mohammed II. Konstantinopole dobyl a wtržně do něho wtrhnul, gedním rázem svého ohromného meče gednu hadowau hlavu na důkaz své barbarsté síly urazil. Ostatní dvě hlavy byly r. 1700 od neznámého surowce sraženy, ale Turci sobě toho newššimali. 3) Slaup kowový (colossus struetilis), který poslednj býš gejdjrnau neb závodu wyznačowal, zwýšš 94 str. Barbarstá láza geho pozlacené okrašly ztrhawšši, tak ho porouchala, že brzo docela se zláze přigde.

Tato důležitá prostranina také za opanování Turků swau důstognošť podržela, a posud jest newpřednější mjestem w Konstantinopoli, kde se wtegné úprawy a dworské slawnosti odhřwagi. Wždy gíže tudyž se ubíráwá w čas obau slawností Bairamuw weliký žoldán s celým dworem ze Serailu do Achmetowa mešetu; odtud táhne u slawném průwobu každoročně karawána nábožných Roslemínůw na pout do Mekky; zde se shromáždí wšickni dworénjnowé a státní úřednjci, když u přítomnosti welikého žoldána w mešetu Achmetowě den narození welikého proroka slawiti chtějí; na tomto místě konečně býwaly držíwány weliké slawnosti obřezání se hrami a hostinami, kde ministři a gich důstognjci svého žoldána, tento pak ostatnj lid častowal, a k čemu i gíž wy-

slancowé bývají zdmověl pozvání a na obzvláštních místech uctívání.

Rádnolí nástroje mji, čili nic?

(Verte et fabula de te narratur.)

Roku 1831 vyšla w Londýně, ve spisu *Working Man's Companion*, mezi jiným adresa (přípis) na řemeslníky pod následujícím titulem:

„*Wysvětlení následků masinářství, totiž laciného výrobkování a rozmnožení zaneprázdnění.*“

Spisek tento na australské společnosti k rozšiřování užitečných umění vydán byl.

W tomto spisu, za jehož spisovatele p. Brongham se udává, uvádí se udalosti tak zřejmé a schopnosti každého tak přiměřeně pogeďnané; důvodové k vykořenění obyčejných předsudků proti masinářství tak gednobuše a vyborně uvedení, že i neyzablaně legššího přesvědčení musí. A tatáž příčina i nás pohula, vytáh z toho spisu našim tímže předsudkem pogatým fraganním poskvtantů, neboť w Čechách i w Morawě masinářství velmi se zmáhá, a dá Bůh že k dobrému nasseho schopného a dobrého národu.

Řeta 1817 od sněmowý deputowáných výbor zkusných lidí se ustanovil, aby příčinu wywandrowání wysšetřil, totiž zdali práci gest, aneb zdali možná gest, schudlé řemeslníky anglické na vzdálená místa zaslalati, by tamto gen sobě a jiným cizozemcům slaujili. První, který od výboru toho byl detazován, byl tkadlec z Glasgowa. On wyprawowal výboru, že sám a mnozi jiní u weliké nanzí se naležaji, že mnozi z nich na ručních státech 18 — 19 hodin pracowali, a že před 20ti lety velmi snadně 20 sil. za týden tautěz práci si wydělali, a že bjda a nauze řemeslníků w tomtož postupowání se množila, w gakémž tkadlectwí masinářské se rozšiřowalo. Výbor potom následující otázky dotčenému tkadlci předložil.

D t. Máš tauto řeč výbor wyrozuměti, že připsujete nedostatečnost odměny za Wassi práci uwádění masinářství?

D d. Ano.

D t. Bertej teby, že proti uwádění masinářství přemnohé námjtky uwešli se daji?

D d. Nikoli, toho mi nečinjme. Tkadlcowé Glasgowské a z okoli nemyšli, žeby masinářství přeláženo aneb potlačeno býti mohlo, aneb sméto; neb wěbji dobře, že se w něm potracowati musí a bude, a že nemůže bude ge zadržowati. Dni nahližejí, že každá nástroj rolnictwí aneb rukodjlen (manufactur) byl gest masinářství, že skutečně wšedco, „co nad zubu a nehty gest,“ masinau gest. Dd wětššího počtu spoluandů naši společnosti bylo mi dowoleno a natženo říci, že takýmto wygádřením negen gích, nybrž i své vlastní minění pronášim.

Kdyby wšickni, aneb wětšji počet našich řemeslníků takowé zdrawé usudky měli, nebyloby zapotřebi naši práce, k nim se obracowati. Že wšak odewšad doslycháme, že zbloudilí lidé zákony zlehčuji, nimž práwa wšech se odraďuji; že zlostným a nedoukowným způsobem magetnost nágenmjš a pánu rukodjlen tím aumyslem troštoragi, žeby takýmto způsobem masinářství zamežiti a potlačiti se dalo; že přesvědčení gsme, že onino neuhližejí, gafo zchudlí tkadlci Glasgowské, že masinářství potracowati musí a bude, aniž zdržowati se dá: potládáme to za naši powinnost, gelikož prostředků máme, k gich rozumu a k wysšetření gegich vlastníh

wýhed appellowati, wynaložiti wšemožnou práci, abychom ge k týmž usudkům, gafo onoho Glasgowského tkadlce, přivedli, gehož austní wygádření zhora gsme položili. On citil, že třebaby strany své vlastní osoby zlepšowáním masinářství trpěl, to zcela w geho moci není, potrošam takowýmto we zlepšowání na odpor se postawiti, gelikož to gedná proti rozumu negen vlastnjmu, nybrž i wšech rozumných lidí, třebaby řemeslníky byli neboli nic.

(Potracowání.)

Hlavní chrám w Erfurtě.

Erfurt, staré bývalé hlavní město Durinské (Thüringen) w Němcích, nyní hlavní místo saugmenné provincie pruského státu, rozprostírá se na přizemné, dobře vzdělávané rovině sewerně od durinských lesů u řeky Gery. Gest to město pevné, weliké, starobylé, ale nelidnaté, poněwadž na 4400 domů i s wogstem gen 25,000 obywatelů počítá, který rozličné bily brji, zahradnictwí a želinářství pilně hlebj, a dobrý obchod prowozuji. Wystawnost toho města gest z wětššího dílu starobylá a také velmi chatrná. Černé masivní domy s ohromnými štíty, podivnými wjzlami, giné opět ku předu gafo na spadnutí nachýlené, dřewnými černými trámy odporne okrášlené pásebj velmi zasmušilý, nepřiwětý pohled; předce wšak procházegice se po znamenitých ulicích spatřjme také mnoho nových znamenitých budow, genžto svým přiwětivým a wesekým pohledem nad mimostogic domy patrně se stwěgi. Město samé hradbami gest obehnané, a dvě twrže, totiž wrch sw. Petra a hrad sw. Eriáka nad nim k geho ochraně panuji. Erfurt se honosi wšelgakými ústawy pro wědy a umění a ginými památkami; z geho wřegných budow zwlaště wyniká dām zemské wlády, a weliké Mladnj stawenj na zboji kapecké; wšak neppředněgšji, a náwštetný každého cizince neyhodněgšji stawenj gest geho hlavní chrám, který, na wzbor wšem protivným osudům, s nimž se mu až na nasse čas potlati bylo, posud znamenitostí a newšednjími wáčtnostmi wyniká. Geho historie sahá do wětššího dílu minulosti, a powjda se, že roku 641 po Kristu od sw. Bonifacia, prvního hlasatele slowa Božího w sewernj Germanii, založen, r. 752 dokonán a sw. Panně Marii zaswěcen byl. Swatý Bonifacius byl toho aumyslu, k tomu kostela Adolara, gednoho ze hrdých učenců, za biskupa geho w této krájině řizjenzých křesťanských obec dosaditi, k čemuž wšak papež gen s tan wýminkan přiwolil, aby po Adolarově smrti biskupstwí zrušeno bylo, gelikož se domnjwal, že tato církev proti wpádům gegě pohanských Sasů a Slowanů dosti ubežpečena není. Biskup Adolar i sw. Bonifacius byli r. 755 od Frýšů zavražděni, a zdegšji církev se dostala podlé papežowý wůle pod práwu arcibiskupa mohučského, který sem na místě biskupa arcibiskupem dosapil. Pozděgi byl zdegšji chrám za kolegiální pompsjen, a vlastní kapitoul s probostem a dšlanem opatren, při čemž to až do času Lutheranské reformace zůstalo. — Po čtyřech letech od času wystawenj geho byl toho gij velmi sešlého kostela se sešwal, a ostatek musel se docela rozebrati, při které příležitosti mezi rumem se našly mrtwá těla biskupů a mučednjš Adolara a Cobana, genž w počet swatých přigati byli. K gegich ostatekům we stěbené rakwe položeným zdaleka hustě putowal pobožný lid, a bohatými sem obětowanými dary r. 1154 nový a

(Hlavnj chrám w Erfurtě.)

nádherný gotický chrám na místě předešlého se pozdvihnul, z něhož některé částky až našich dnů se dočkaly. Roku 1340 byly jeho pollady a dary již tak rozhogněny, že se blaho před tím zamyslené rozšíření a zveššení této budovy z východní strany w tomže roku uskutečniti mohlo. Za tři leta byl vysoký kůr dostavěn, a co výtečný wýtvor stavitelského umění obdivován. — Kež sotwa 100 let uplynulo, a náramný oheň, kterýmž skoro celé město popelom ležlo (r. 1472), též krásný hlavní chrám pohltil. Swrští na věži nezdávce rozjíceně ohněm se sesuly, hořící trámy dolů padawše kostelní krov a klenutí porazily, rozpustěny kom zvonů se rozplynul, a všecko, co kde hořavého bylo, stalo se

obětí toho rozdrážděného žiwlu. Největším namáháním jen se postěsilo, že krásný vysoký kůr před ohněm a plámen byl uchráněn. Gal mile si Erfurtští obywatele ze svého neštěstí pomohli, neměštali i kned chrám Pánc obnoviti, a škodu jeho dle možností nahraditi. Brzo byla věž opravena, novými velikými zvony, z nichž největšího porvěst téměř po celém Německu se rozšířila, owěšen, a kostelní lož, až na jednotlivé částky, které ohněm nejméně trpěly, tak opravena a přestavěna, gal až podnes se spatruje. — Kečně udeřil blesk r. 1717 do jednoho ze tří bítvůch, mezi křtých swršťů na věž, celá gegi střecha shořela, a od těch dob wje w předešlém způsobu nenahrazená, jen gednoduchým krovem